

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Fylke:

Troms

Tilleggsspørsmålnr.

Herad:

Besfjord

Emne: Helsing, Fakler, Åfjord

Bygdelag:

Ljørgårdene

Oppskr. av: M. Nyknevoll

Gard:

Rensa

(adresse):

Rensa m. Torvik

G.nr.

80 Br.nr. 8

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. I uttrykke, ja eller nei med rørsle (bevegelse) skjedde omtrent bestendig med hodet. Nivking med hodet betydde ja, og ryoting med hodet betydde nei (ryotingen skjedde allis tilhøye og tilvenstre). Var det noe en ikke ville gå med på, f.eks. en kom med et forslag, kunne en også bære en hånd som en avvegende bevegelse, idet en ~~før~~ førte en hånd flere ganger fra seg.
2. For var det nok mere vanlig at folk hilse på alle de møtte en nå. En har nå mere lært byskikk at en ikke bør hilse på fremmede.
3. Fra gammel tid har det vært skikk at mennene skulle hilse først når han møtte en kvinne. Det var ellers ikke noen bestemt regel om hvem som skulle hilse når kjendfolk møttes.

4. Den vanlige helsing var: "god dag", "god morgen", "god kveld".
 En kunne også si: "Signe mot" (snøke), "gost mot" (gost møke).
 De såkalle bestadianere brukte oftest som helsing: "dsuds fud". Denne helsing kan også brukes av andre religiøse.
 Når kjente møttes, brukte de helst å ta hverandre i hendene ~~møtes~~, men det var ikke alltid vanlig å ta huen (katten) av.
 De ovenfor nevnte bestadianere brukte alltid å legge høyre hånd på venstre skulder til hverandre når de hilser. Når venner inner (krinner) møtes, hender det at de har omkring hverandre. Menas derimot gjør det omkring ikke. Det er ikke noen bestemt skikk når barn møtes, men det har vært vanlig at guttere buksker og jenter veier når de hilser på voksne. Den siste skikken er blitt mere og mere almindelig etter påvirkning av opplysning og skole. ^{Voksne kvinner hilser med et nikk når forbigående hilser på dem.}
5. Prest, embetsmann, storbonde og brukseier har ikke her i bygda, så noen bestemt skikk når de møtte folk av overklassen har det ikke vært innarbeidet. Det var sjølsagt at bønder og arbeidere hilsede mere arbeidig på prest og embetsmann når de

- hadde ærend til dem enn når de møtte sin like.
6. En kjenner ikke til at bønder eller fisker brukte å holde kordelagget nulte begge hendene eller under armen når de helse på erbedomennene.
 7. Det har ikke vært noen forskjell på helsinga om en var høghidskledd eller hverdagskledd.
 8. Når mannfolkene kom heim fra fiske, var det vanlig å ha alle i huset i handa når de helse. Kjinde og venner brukte som regel å handtulse på hverandre. Det var ikke vanlig å handtulse også på barna når de var på besøk. Det var (og er) også vanlig å handtulse på pårørende når de møder opp til gravferd eller til bryllup.
 9. Det er ikke vanlig å klappe hverandre på aksla som uttrykk på vennskap. Jeg har sett enkelte gjøre det.
 10. Det er ikke så mange år siden her kom kirke til bygda. Jeg har ikke sett noen gjøre det siden det kom kirke.
 11. Jeg har sett noen få som har sluppet opp og tatt hatten (bua) av når likefurd kjørte forbi. Noen bestemt høflighetsoppførsel overfor et brudefølge har jeg ikke sett.
 12. Å helse på visse dyr har ikke

- så vist en ut, vort bruket her.
13. Det er oftest lysoforholdene som bestemmer hva tid en bruker "god morgen" og "god kveld". Om vinteren blir morgenen likesom lenger og kveldene tidligere på grunn av den korte dagen.
14. "God morgen" rykter en ofte både middag og kveld og underliedene i stedet for "farvel" eller "adje". Det regnes ikke som noe usømmelig. Derimot har en det helst fra den humoristiske side hvis en ^{f. eks.} sier "god kveld" hvis det er morgen.
15. Ukjent.
16. Se svar på sp. 14.
17. Som nevnt i sp. 4 er det helst lastadianerne som bruker å helse med "guds gud" som brukes istedenfor f. eks. "god dag". Signe arbeidet, "signe skrevet", "signe laget" og "signe maken" brukes, men ikke som helsing. En sier f. eks. "god dag og signe laget".
18. En skjønner ikke til andre hiltalemåter med "signe". Når en f. eks. sier "signe maken", svarer en med "hakk".
19. Når verken (verkofolket) har i mot gjislene helst på trappa (ikke på lunet), så bruker gjislene også å helse på dem som er inne, men helst med f. eks. "god dag".
20. En gikk helst inn i et rom for

seg sjøl.

21. Å banke på døra før en går inn til fremmede er vanlig skikk og brukes både av barn og voksne. I min barndom (for 60-70 år sia) var det ikke så almindelig som nå.
22. De som er innv. svarer: "Kom inn!" eller: "Kom!" eller: "Vær så god!" Han som banker på, vender ofte til han høres "kom inn". Han går da inn og hilser som vanlig.
23. Når han kommer inn, blir han stående ved døra til husfolket sier: "Vær så god, sitt ned!" eller: "Vær så god og sitt!"
24. Han skulle ha hatt en (bua) av strakes han kom inn.
25. Se sp. 23.
26. Særlig før var det vanlig at folk av høy rang ble satt overst i skua, mens de andre ble satt hvor det falt seg. Denne skikken brukes ofte fremdeles, men ikke så vanlig som før.
27. Fremmede ble vanlig mottatt på samme måte som kjente.
28. I gamle dager var det almindelig at en tørke av stolen før fremmede satte seg. Dette brukes en ikke nå. Når de gikk, brukte en ofte å tørke av stolen og håndtakket på dørlåsen.
29. Fremmede gjester ble hilst med

- et velkommen. Var en uke, måtte
 ke gjerken sjølsagt gå først inn.
30. Føi var det vanlig at en sa far-
 vel, men nå er en mer gått
 ut til adjo. Husfolket sva-
 rer som regel med samme
 ordet. En bruker også å si: "Du
 får ha det så bra!" når en går.
 Det samme sier en også når
 to eller flere skilles på en veg.
 I den siste hia er denne hils-
 inga blitt forkortet til bare: "Adjo!"
31. Føi folk som skulle være lenge
 borte (f. eks på fiske) eller som
 en mente ikke kom igjen bruk-
 te en å si: "Løksom tur!" - "Løk-
 som reis!" - "Løkka på turen!" -
 "Løsd vare med deg (dokker)!"
32. Å kysse hverandre har ikke
 vært brukt her (unntatt når mann
 og kone eller foreldre og barn
 skilles).
33. Se sp. 32!
34. Føi brukte en ofte ordet: "gi
 munn", men nå brukes det om-
 trent ikke.
35. Å kysse på handa brukes ikke.
36. Se sp. 35!
37. Ikke kjent.
38. En syes! - en byss! - en munn!
39. "Det var ofte skikk at delke ble
 brukt. Det kalles å bytke vese."
40. Foreldrene og andre voksne kunne
 gjøre det.
41. Dette er (og var) vanlig brukt. En

knip nesen til barnet mellom
peke- og langfingeren. En bruke
te å si: "Nå tar eg nesen din!"
eller: "Nå tok eg nesen din!"

42. Det var helst kvinner som var
glad i krusandse, som brukte
å legge kinn mot kinn. Det
kalles å gi Gotskinn.

43. Som nevnt i sp. 42 var det helst
kvinner som brukte det. Nå er
det så å ^{ei}rslett med den skik-
ken.

44. En sier: "El løkke" eller "lök-
ka hel!"

45. Det jul - gledelig jul - til lök-
ka med jula ^{eller} løkksom jul-
sa folk når de skilles, til og
med juleafter. Fra og med
første juledag ble dette sagt
når folk mittes. Denne skik-
ken blir brukt til nyttår, påske
og pinse med den forskjell
at en brukte som regel or-
dene: godt nyttår - god påske
- god pinse. På festdager bru-
ker en å si: "Lökka med festen!"
hvorit det erans hakte. Ved bar-
nefødsler, bruloving eller bryl-
lup brukes gratulerer (med
dagen eller med bryllupet).

46. Før var det vanlig å si: "Hjir-
delig delhake!" Nå bruker
en ordet kondolere.

47. En sier i almindelighet bare
hakte, men kan også si: "Takte

for maken." Takke for kaffen!" Når en skaffer igjen et lån, sier en beständig: Takke for låna! Svaret for takke var for: "Velbekomme!" Et bruker en vanlig ordet, varsågod! Når en takker for en ting, kan gått f. eks. et par sko, så svarer det: "Gitt med helse!"

48. Det er vanlig skikk at en av de pårørende eller andre på vegne av den døde takker de som har stått den døde i hans sykdom eller alderdom. Samtidig bruker en å takke den døde for hva han (hun) har vært for sine nærmeste, naboe og slektninger (og kjente). Dette skjer oftest i himmen til den døde, men det hender at en kan gjøre det på grava.

49. Vanvyrdrad (forakt) for en annen viser en ^{helst} med grimaser i ansiktet. En kan f. eks. knise med nakken og skyte ut munnleppa. En kan også skyte den ene skuldra i været. Barn bruker å gjøre jeipe til hverandre som forakt.

50. For bruke en å si "F" eller "r" til gamle folk og til hødre stående. Nå er det slutt med den skikkene. Fremmede blir talt med "de" og kjente med "du". En går mere og mere over til

du når en tiltaler alle mennesker.

51. Her er en gammel kone som sier "han" til meg i stedet for du ("de"). Det er således bevisning fra den gamle høflighetsform. Når en tiltalte embedsmannene for i hia og tildels nå, så en ikke de, men f. eks. pres. ten, sorenskriveren o. s. v. En sa f. eks.: "Hva mener sorenskriveren om dette?"

45 (Tillegg) Har en vert i bryllup, gravferd ^{eller gjestebud} møter de pårørende dagen etter, sier en: "Takke for i går!" Er det flere dager siden brylluppet o. s. v., sier en: "Takke for sist!" De pårørende svarer de: "Gjæl, takke!"